

W dniach 25-29 września 1970 r. odbyło się w Smolenicach na Słowacji zorganizowane przez Archeologický Ústav SAV międzynarodowe sympozjum, poświęcone problematyce młodszego okresu halsztackiego.

Wzięli w nim udział liczni goście z Austrii, Bułgarii, Czechosłowacji, Jugosławii, NRD, NRF, Polski, Rumunii i Związku Radzieckiego. Stronę polską reprezentowali: prof. dr Z. Rajewski i dr Z. Bukowski.

MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM POŚWIĘCONE PROBLEMATYCE MŁODSZEGO OKRESU HALSZTACKIEGO (SMOLENICE 25-29 WRZEŚNIA 1970)

W dniach 25-29 września 1970 r. odbyło się w Smolenicach na Słowacji zorganizowane przez Archeologický Ústav SAV międzynarodowe sympozjum, poświęcone problematyce młodszego okresu halsztackiego. Wzięli w nim udział liczni goście z Austrii, Bułgarii, Czechosłowacji, Jugosławii, NRD, NRF, Polski, Rumunii i Związku Radzieckiego. Stronę polską reprezentowali: prof. dr Z. Rajewski i dr Z. Bukowski.

Na wstępie konferencji, którą zagaili doc. dr B. Chropovský i doc. dr A. Točík, obecni zapoznali się z badaniami w obrębie pobliskiego osiedla obronnego w Smolenicach-Molpir, a związanego z kulturą kalenderberską. Dr M. Dušek, kierownik tujejszych badań, zaprezentował odkryte elementy obronne drewniano-kamienne (wały lub być może mury?), fragmenty zabudowy wewnętrznej oraz wydzielonej części grodu (domniemana siedziba „książęca”). Wymieniony przedstawił następnie referat *Der hallstattzeitliche Fürstensitz auf dem Molpir in Smolenice. Ergebnisse und Probleme*, prezentujący dotychczasowe wyniki wieloletnich badań. Z tej też okazji przygotowano wystawę z dokumentacją obiektu oraz dużym wyborem materiału zabytkowego.

W programie sympozjum, na którym wysłuchano szeregu problemowych referatów, część konferencyjną otworzyło wystąpienie E. Gersbacha (Tübingen, NRF): *Die neuen Ausgrabungen auf der Heuneburg 1959-1969*. Zapoznano w nim z wynikami badań w ostatnim czasie w obrębie wielkiego osiedla obronnego w Heuneburgu nad górnym Dunajem, ze szczególnym zwróceniem uwagi na fazę IV — późnohalsztacką, z pozostałościami murowanych elementów obronnych, w tym fundamentów kilku wież, wykazujących wpływy południowej (śródziemnomorskiej) architektury.

R. Schindler (Trier, NRF) w referacie *Hallstädtische Höhenburgen im Saar- und Moselraum* przedstawił problematykę grodów halsztackich w płd.-zach. Niemczech, wskazując na istnienie w tym okresie szeregu wielkich osiedli omawianego typu, z dobrze zachowanymi wałami, lokalizowanych zwłaszcza na wzgórzach i *plateau* skalnych. Wśród nich wydzielono kilka typów, wykazujących zróżnicowanie tak przestrzenne, jak i chronologiczne.

W zastępstwie P. Čaploviča, z problematyką osadnictwa kultury łużyckiej (grupa orawska) w okresie halsztackim na Orawie, zapoznał zebranych A. Točík (Nitra, ČSRS), omawiając dotychczasowe wyniki badań w dolinie rzeki Orawy, zwłaszcza zaś z tamtejszymi osiedlami obronnymi, będącymi ostatnio przedmiotem szeroko zakrojonych prac wykopaliskowych.

Referat W. Coblenza (Drezno, NRD) *Die Burgwälle und das Ausklinge der westlichen Lausitzer Kultur* objął charakterystykę lużyckich osiedli obronnych na obszarze Saksonii oraz problematykę halsztackiego osadnictwa lużyckiego w jego południowo-zachodnim zasięgu i stosunek do obcego osadnictwa regionów sąsiadujących, zwłaszcza Turyngii.

Z. Rajewski (Warszawa) przedstawił referat pt. *Die Organisation der Innenbauung und der gesellschaftliche Inhalt der befestigten Siedlungen*. Zajął się w nim problemem datowania i występowania grodów w obrębie kultury lużyckiej, a następnie ich interpretacją społeczno-organizacyjną, przeciwstawiając plemiona tzw. bogatsze uboższym, pozbawionym grodów. W końcu zajął się zagadnieniami demograficznymi, głównie w zakresie liczebności mieszkańców grodów oraz gęstości zaludnienia w obrębie terytoriów „plemiennych”.

I. Crişan (Cluj, Rumunia) wystąpienie swoje poświęcił problematyce kulturowo-osadniczej głównie płn. Rumunii, przedstawiając zwłaszcza wyniki badań nad osadnictwem obronnym na tym terenie oraz udział tzw. elementów scytyjskich w kulturze północnotrackiej. Ponadto zajął się on problematyką geto-dacką oraz stosunkiem do wpływów wschodnich.

Z wczesnotrackim osadnictwem na terenie Bułgarii zaznajomiła słuchaczy M. Čičikova (Sofia, Bułgaria) w referacie *Frühthrakische Siedlungen in Bulgarien*. Omówiła ona kolejno znaleziska jaskiniowe, osady otwarte, a następnie osadnictwo obronne oraz zajęła się ogólnie problematyką stosunków osadnictwa południowotrackiego do obszarów sąsiednich.

Rezultaty najnowszych badań w Stična (Słowenia, Jugosławia) przedstawił St. Gabrovec (Lublana, Jugosławia), wskazując na ich znaczenie dla uściślenia datowania ugrupowania wschodnioalpejskiego. Scharakteryzował on znaleziska na wielkiej nekropoli kurhanowej, znajdującej się obok rozległego grodu. Zbadano 50 (na 140 zachowanych do dziś) kurhanów, wykazujących bardzo bogate wyposażenie w broń (m.in. pancerze) i ozdoby metalowe oraz naczynia brązowe (zwłaszcza situle). Do najważniejszych odkryć zaliczyć należy wielki kurhan ze 180 grobami, leżącymi na różnych poziomach, a będący najprawdopodobniej grobowcem rodowym.

Uzupełnieniem odkryć w tej miejscowości było sprawozdanie O. H. Freya (Hamburg, NRF) pt. *Bericht über die Ausgrabungen im Rindwall von Stična*, przedstawione w jego zastępstwie, w którym zaznajomiono zebranych z rezultatami badań w obrębie grodu, położonego w sąsiedztwie uprzednio wspomnianej nekropoli. Kilkofazowy gród wykazał obecność pozostałości silnych umocnień, złożonych z murów kamiennych i konstrukcji drewniano-ziemnych. Jak dotąd nie rozpoznano jeszcze wewnętrznej zabudowy tego osiedla; podjęcie w tym kierunku badań przewidziane jest w następnych sezonach.

Odkryciom również w Słowenii poświęcony był referat T. Kneza (Novo Mesto, Jugosławia) pt. *Hallstattzeitliche Grabhügel in Novo Mesto*. Omówiono w nim wyniki badań w obrębie dużej nekropoli kilku bogato wyposażonych kurhanów z przełomu okresów halsztackiego i lateńskiego. Zwrócono uwagę na zabytki tego typu, jak 6 situl (w tym 3 z motywami figuralnymi), cisty, hełmy czy ozdoby bursztynowe i szklane.

Pierwszy dzień obrad zakończył referat E. Patek (Budapeszt, Węgry) pt. *Präskythische Gräberfelder in Ostungarn*. Zapoznała ona słuchaczy z cmentarzyskami tzw. północnotrackimi z HaB-C, wykazującymi również obecność tzw. elementów przedscytyjskich pochodzenia wschodniego.

Drugi dzień obrad otworzył referat W. Dehna (Marburg a. L., NRF) *Zum Befestigungswesen der mitteleuropäischen Eisenzeit*. Autor zajął się w nim przede

wszystkimi grodami na obszarze Bawarii i Nadrenii, zwłaszcza ich położeniem i konstrukcjami obronnymi oraz rozplanowaniem wewnętrznym.

E. Jerem (Budapeszt, Węgry) swoje wystąpienie pt. *Handelsbeziehungen zwischen der Balkanhalbinsel und dem Karpatenbecken im V. und IV. Jahrhundert v. u. Z.*, poświęciła kwestii kontaktów między osadnictwem trackim i wschodnioiliryjskim a nadmorskimi miastami-koloniami greckimi, charakteryzując szczegółowo niektóre kategorie znalezisk, głównie ozdoby i broń.

Problematykę metalurgii kolorowej we wschodniej Europie omawiał referat B. A. Szramki (Charków, ZSRR) pt. *Zur Frage über die Technik und der Zentren der Bearbeitung von Buntmetallen in der frühen Eisenzeit*. Autor zajął się w nim odkryciami na terenie scytyjskiego osadnictwa pogranicza stref stepowej i leśno-stepowej, zwłaszcza w obrębie ogromnych grodów typu „Bielskoje gorodiszcze”. Prócz problemu stosunku żelaza do metali kolorowych poruszono też kwestie technologiczne, w zakresie których przeprowadzono ostatnio szersze badania i doświadczenia.

H. Zürn (Stuttgart, NRF) wygłosił referat pt. *Zur Chronologie der nordwest-alpinen Späthallstattzeit und die Datierung der Fürstengräber*, poświęcony problematyce grobów tzw. książęcych na przełomie okresów halszackiego i lateńskiego, głównie w dorzeczu Renu i Dunaju.

Problematyce charakteru osadnictwa kultury łużyckiej poświęcone było wystąpienie Z. Bukowskiego (Warszawa) pt. *Besiedlungscharakter der Lausitzer Kultur in der Hallstattzeit*, w którym przedstawiono wzajemny stosunek podstawowych elementów osadniczych w okresie halszackim i proces wykształcania się osiedli obronnych, jako punktów koncentracji osadniczej na Śląsku oraz w Wielkopolsce. Poruszono w nim również problematykę demograficzną, m. in. kwestię gęstości zaludnienia w tych regionach w okresie Hallstatt C-D.

J. Nekvasil (Brno, ČSRS) w referacie pt. *Die jüngere und späte hallstattzeitliche Entwicklung der Lausitzer Kultur in Mähren* zajął się problemem kontynuacji osadniczej w ramach faz późnołużyckiej oraz śląsko-platenickiej, dokonując krótkiej charakterystyki materiału zabytkowego oraz form osadniczych w oparciu o dotąd poznane elementy osadnicze.

Wschodnimi elementami na obszarze zachodnich Czech zajęła się V. Šaldová w referacie pt. *Östliche Elemente in der Westböhmen hallstattzeitlichen Hügelgräberkultur*, charakteryzując znaleziska w obrębie lokalnego ugrupowania kurhanowego, wskazujące na dostrzegalne na tym terenie wpływy wschodnie (m. in. tzw. scytyjskie).

Na zakończenie obrad A. Ohrenberger (Eisenstadt, Austria) przedstawił komunikat o badaniach nad osadnictwem okresu halszackiego na terenie Burgenlandu, prezentując wyniki najnowszych odkryć na cmentarzyskach i osadach tego regionu.

Z uwagi na nieobecność kilku uczestników nie zostały przedstawione następujące referaty uprzednio zgłoszone: A. Žaki, *Die Burgen der Lausitzer Kultur in den polnischen Karpaten*; K. Horedt, *Befestigte Siedlungen der späten Bronze- und der Hallstattzeit im innerkarpatischen Rumänien*; M. Párducz, *Die skythische Kultur im Karpatenbecken, ihre Beziehungen zum Osten und ihre ethnischen Probleme*; J. Podborský, *Die Stellung der süd-mährischen Horákovcer Kultur im Rahmen der donauländischen Hallstattkultur*; M. Pichlerová, *Die Datierung des hallstattzeitlichen Hügelgräberhorizontes im Lichte der südslowakischen Funde*, oraz J. Paulíka, *Jüngere Podoler-Kultur im Hinblick auf die Entstehung des Hallstatthorizontes im westlichen Karpatenbecken*.

Wieczorem gościnni gospodarze podejmowali uczestników spotkania przy ognisku

u stóp zamku, następnie zaś urządzili dwudniową wycieczkę po Słowacji i Orawie. Zwiedzono Muzeum Słowackie w Martinie oraz zapoznano się z rezultatami badań orawskich osiedli obronnych w Istebné i Tupá Skála koło Dolnego Kubína na Orawie. W muzeum w Oravskim Podzámku w związku z konferencją przygotowano wystawę obrazującą badania osadnictwa łużyckiego na terenie Orawy, a prezentującą dokumentację polową i obszerny wybór materiałów. W drodze powrotnej zapoznano się z wykopaliskami osiedla obronnego na górze Zabor w Nitrze, a następnie ze zbiorami i pracownikami Archeologického Ústavu SAV w Nitrze. Należy podkreślić dobrą organizację przedstawionego powyżej sympozjum oraz fakt przygotowania dla jej uczestników pełnego kompletu powielonych referatów, co zezwoliło na wcześniejsze zapoznanie się z ich treścią. Tym niemniej zbyt obszerny program dwudniowych obrad nie zezwolił na podjęcie szerszej dyskusji.

Na marginesie zarówno tego sympozjum, jak i konferencji poświęconej kulturze łużyckiej, która miała miejsce w Dreźnie w 1969 r., wydaje się, iż byłoby wskazane zwołanie konferencji poświęconej problematyce halsztackich osiedli obronnych na obszarze Europy, zwłaszcza w zakresie ich genezy, warunków rozwoju i istnienia, funkcji itd. Z propozycją taką wystąpił już w Dreźnie prof. dr Z. Rajewski, wskazując także na potrzebę omówienia doświadczeń metodycznych w zakresie badań zespołów osadniczych. Tematyka osadnictwa obronnego przewijała się zresztą w części referatów na sympozjum w Smolenicach, była ona jednak zbyt rozproszona dla podjęcia szerszej dyskusji.

Wydaje się, że organizacją takiej konferencji mogłaby się zająć strona polska z tej racji, że istnieje możliwość zapoznania jej uczestników ze znaczną liczbą zbadanych dotąd oraz aktualnie badanych obiektów tego typu, zwłaszcza na terenie Śląska, Wielkopolski i ziemi chełmińskiej. Jest to tym bardziej uzasadnione, że w porównaniu z innymi krajami środkowoeuropejskimi na terenie Polski zbadano proporcjonalnie największą liczbę osiedli obronnych kultury łużyckiej, a problematyce tej poświęconych jest sporo publikacji tak ogólnych, jak i materiałowych.

Materiały z halsztackiego sympozjum w Smolenicach wydane zostaną drukiem przez IA SAV w Nitrze w 1972 r. w formie rozszerzonej o pozycje bibliograficzne i materiał ilustracyjnyjny.

Zbigniew Bukowski

Akc. 169/87 d

10.03.87

